

DOI: 10.26565/2220-8089-2021-39-09
УДК [316.64:32]-043.83:004.77

Свідерська Ольга Іванівна

ст. викл. кафедри ТПП, к. політ. наук,
Національний університет «Львівська політехніка»,
вул. С. Бандери, 12 м. Львів 79000,
sviderska.olja@gmail.com,
<https://orcid.org/0000-0001-6618-0559>

Чорній Олександр Володимирович

студент,
Національний університет «Львівська політехніка»,
вул. С. Бандери, 12 м. Львів 79000,
sashachorniy15@gmail.com,
<https://orcid.org/0000-0002-4936-8397>

АСТРОТЕРФІНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ НА МАСОВУ СВІДОМІСТЬ

Досліджується вплив глобальної мережі на можливість користувачам здійснювати активний внесок у наповнення її контенту шляхом розміщення коментарів, відео або інших матеріалів на веб-сайтах. Визначено, що новітнім засобом здійснення психологічного впливу є астротерфінг, основні переваги якого – бюджетність і масовість поширення неправдивої інформації серед споживачів інтернету. Доведено, що астротерфінг належить до однієї з успішних реалізованих форм віртуальної масової поведінки: внаслідок правильного використання інформаційних та комунікативних технологій відбувається прискорення розвитку створення астротерфінгових операцій. Ці модерні технології здатні суттєво змінити якість політичного процесу в сучасних суспільствах. Найвагоміша проблема полягає в тому, що астротерфінг практично неможливо дослідити. Частково це пов'язано зі складністю і різноманітністю самих структурних елементів, а частково – зі сутужністю відрізнити фейкову інформацію чи пропаганду від політичної реальності. Хоча сьогодні численні уряди намагаються зупинити маніпулятивний вплив стейкхолдерів, їхні зусилля є недостатніми. Тобто зусилля зупинити негативний вплив астротерфінгу на формування масових політичних думок і переконань виявляються безуспішними. Виявлено, що ті заходи безпеки, якими намагаються користуватись сучасні державні інституції, є надто м'якими для ліквідації астротерфінгових негативних впливів. Однак жорсткіші заходи суттєво знижують конфіденційність. Доведено, що найефективнішим засобом запобігання та стримування поширення астротерфінгу нині є необхідність підвищення інформаційної гігієни і політичної обізнаності споживачів інтернет-мережі, вміння розрізняти фейки, розуміти основні механізми інформаційного впливу тощо.

Ключові слова: астротерфінг, кібертролінг, психотехнології впливу, політичне маніпулювання, фейки, масова свідомість.

Свидерская Ольга Ивановна

ст. преп. каф. ТПП, к. полит. наук,
Национальный университет «Львовская политехника»
ул. Степана Бандеры, 12, Львов, Львовская область, 79000
sviderska.olja@gmail.com,
<https://orcid.org/0000-0001-6618-0559>

Чорний Александр Владимирович

Студент
Национальный университет «Львовская политехника»,
ул. Степана Бандеры, 12, Львов, Львовская область, 79000,
sashachorniy15@gmail.com,
<https://orcid.org/0000-0002-4936-8397>

АСТРОТЕРФИНГ КАК ИНСТРУМЕНТ ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО ВОЗДЕЙСТВИЯ НА МАССОВОЕ СОЗНАНИЕ

Исследуется влияние глобальной сети на возможность пользователям осуществлять активный вклад в наполнение ее контента путем размещения комментариев, видео или других материалов на веб-сайтах. Определено, что новым средством психологического воздействия является астротерфинг, основные преимущества которого – бюджетность и массовость распространения ложной информации среди потребителей интернета. Доказано, что астротерфинг принадлежит к одной из успешных реализованных форм виртуального массового поведения. Вследствие правильного использования информационных и коммуникативных технологий происходит ускорение развития создания астротерфинговых операций. Эти современные технологии способны существенно изменить качество политического процесса в современных обществах. Весомая проблема заключается в том, что астротерфинг практически невозможно исследовать. Отчасти это связано со сложностью и разнообразием самых структурных элементов, а частично – трудностью отличить фейковую информацию или пропаганду от политической реальности. Хотя сегодня многие правительства пытаются остановить манипулятивное воздействие стейкхолдеров, их усилия недостаточны. То есть усилия остановить негативное влияние астротерфинга на формирование массовых политических мнений и убеждений оказываются безуспешными. Обнаружено, что те меры безопасности, которыми пытаются пользоваться современные государственные институты, являются слишком мягкими для ликвидации астротерфинговых негативных воздействий. Однако жесткие меры существенно снижают конфиденциальность. Доказано, что наиболее эффективным средством предотвращения и сдерживания распространения астротерфингу сейчас является необходимость повышения информационной гигиены и политической осведомленности потребителей интернет-сети, умение различать фейки, понимать основные механизмы информационного воздействия и тому подобное.

Ключевые слова: астротерфинг, кибертролинг, психотехнологии влияния, политическое манипулирование, фейки, массовое сознание.

Olha Sviderska

assistant professor, Ph.D in Political Science
Department of Theoretical and Practical Psychology National
Lviv Polytechnic National University,
Stepana Bandera Street, 12, Lviv, 79000, Ukraine,
sviderska.olja@gmail.com,
<https://orcid.org/0000-0001-6618-0559>

Oleksandr Chornii

Student,
Lviv Polytechnic National University,
Stepana Bandera Street, 12, Lviv, 79000, Ukraine,
sashachorniy15@gmail.com,
<https://orcid.org/0000-0002-4936-8397>

ASTROTURFING AS A TOOL OF PSYCHOLOGICAL INFLUENCE ON THE MASS CONSCIOUSNESS

The influence of the Global Network on the possibility allows users to make an active contribution to the filling of its content by posting comments, videos, or other materials on the websites investigated. It's detected, that the latest method of psychological impact is astroturfing the main advantages of which are the budget and mass distribution of the false information among the Internet consumers. It is proved that Astroturfing is one of the successful forms of virtual mass behavior. Due to the correct usage of informational and communicative technologies, there is an acceleration of the process of creating Astroturfing. These new technologies can profoundly change the quality of the political process in modern societies.

The main problem is that astroturfing is almost impossible to study. Partially, it is connected with the complexity and diversity of the structural elements, and partially because it is difficult to distinguish fake or propaganda from the political reality. Despite many governments' trying to stop the manipulative influence of the stakeholders, efforts are insufficient. That means that efforts to stop the negative impact of astroturfing on the formation of political thoughts and beliefs are unsuccessful. They reveal that the security measures which state institutions are trying to use are quite mild for the elimination of the astroturfing negative impacts, however, tougher measures significantly reduce confidentiality. It is proved that the most effective means of preventing and deterrence of astroturfing is the necessity of the internet users' increase in informational hygiene and political awareness, the ability to distinguish fakes, understand the main mechanism of the informational impact etc.

Keywords: *astroturfing, cybertrolling, psychotechnology of the influence, political manipulation, fakes, collective consciousness.*

Аналізуючи розвиток сучасного суспільства, наголосимо на його кількох ключових характеристиках. По-перше – глобалізації. Нівелювання кордонів, вільна міжнародна торгівля, співпраця країн належить до показників цього процесу. Однак в останній рік питання щодо актуальності глобалізації було суттєвим чином пов'язано з ризиками та викликами, які детермінувала пандемія. Водночас пам'ятаємо, що одним із аспектів як глобалізації, так і характеристик суспільства, є віртуалізація нашого життя. Скажімо, для того, аби визначити індекс глобалізації, деякі дослідники намагаються врахувати й показники інтернет-активності сучасних користувачів. Щиро кажучи, віртуалізація настільки тісно охопила наше життя, що сьогодні практично неможливо здійснювати аналіз будь-яких суспільно-політичних процесів без урахування тенденцій розвитку інтернету та його впливу на суспільство загалом. Головною перевагою інтернету є його доступність. Із психологічного погляду, стверджуємо, що цифровізація сприяє поінформованості, розширює комунікативні межі, допомагаючи інтернет-юзерам проводити у віртуальній реальності свій час, спілкуватися, обмінюватися думками. Особливо привабливий цей світ через свою інтерактивність – фото, відео, ігри. Усе це краще і легше запам'ятовується, ніж, до прикладу, важкий текстовий матеріал, формує відповідну поведінку, думку чи судження і окремого індивіда, і спільноти, до якої він належить. Для численних інфлюенсерів, це, скажімо, можливість не лише змінити політичну поведінку електорату, що є достатньо ситуативною, а й постійно, безпосередньо впливати на масову свідомість сучасного індивіда внаслідок здійснення астротерфінгу, і виконувати його

з мінімальними фінансовими витратами. Звісно, такі процеси можуть мати і ситуативний, і систематичний характер. В основі астротерфінгових операцій закладені емоційні реакції на те чи інше зображення, фрази, інтонацію, які спричинені трансляцією певної інформації, тощо. Отже, вважаємо астротерфінг вигідною можливістю для великих політичних акторів потужно психологічно впливати, маніпулюючи масовою свідомістю, конструюючи альтернативні реальності, підтримуючи нагоду підміни понять, тим самим позбавляючи людину мислити раціонально.

Вивчення астротерфінгу є комплексним підходом до розв'язання питання віртуалізації політичних процесів сучасності. Виокремимо таких дослідників астротерфінгу, як Дж. Монбіот, Дж. Макнут, К. Болард, Дж. Аллен, Дж. Тігнер. Серед українських і вітчизняних науковців варто звернути увагу на напрацювання питань фейків, інформаційної війни, аналізу пропаганди, дезінформації, особливості формування віртуальної політичної поведінки Г. Почепцова, Н. Хоми, Л. Угрин, Н. Носова, А. Миронова, Л. Найд'янової та ін.

Попри те, що окремі елементи, про які йтиметься у статті, вже науково висвітлені, особливість теми дослідження полягає в тому, що серед українських дослідників явище астротерфінгу не має достатньої наукової розробленості, тому і є актуальним.

Головне завдання – визначити механізми психологічного впливу астротерфінгових операцій та виокремити їхні структурні елементи. Глобальний розвиток електронних мережевих комунікацій, зазначає С. Туронок – невід'ємний від культурних, соціальних, економічних і політичних змін, масштаб яких дає змогу характеризувати їх

революційними, епохальними, такими, що відкривають нову еру в історії людської цивілізації (Турунок 2011: 51). Сьогодні мережа стала інструментом, який інтегрував технічні засоби комунікації, соціальні правила і закони, що діють у суспільстві, безліч комунікативних каналів, які органічно разом утворили якісно новий віртуальний простір.

Співвідношення віртуальності й реальності – це, так би мовити, співвідношення детермінованості та інтерактивності: віртуальні об'єкти детермінуються об'єктами й активністю нижчого рівня, але, незважаючи на свій статус, детермінанти водночас взаємодіють і з об'єктами реальності у статусі онтологічної рівноправності. «Сукупність віртуальних об'єктів відносно детермінуючої реальності утворює віртуальну реальність» (Носов 2010: 403-404).

Технології, інтернет, зокрема соціальні мережі, є самі собою нейтральними. Вони лише дають можливість індивідові проявити і виразити свої цілі. Проте вже самі цілі починають забарвлювати ці технології, що допомагає різноманітним стейкхолдерам використовувати їх у певному ключі. Соціальні мережі дають доступ до більшої інформації, більшої аудиторії, глобальних соціально-політичних процесів та ін. Звідси – застосування «психологічних текстів», вирішення «логічних задач», проведення масштабних політично вмотивованих челенджів, флешмобів тощо.

Нині інтернет має власні інструменти, які пропонують трансформацію і простору, і масової свідомості. На наш погляд, до найпотужніших треба зарахувати маніпуляцію із трансформацією інформації: кожна інформація про інтернет-користувача здатна в умовах сьогодення трансформуватися в інструмент психологічного впливу. Отже, індивід становить вагомий компонент, вбудований у цілу інформаційно-цифрову структуру, що формується, функціонує і підтримується ним. Але водночас він постає і об'єктом, на який поширюється вплив цієї структури.

Численні інфлюенсери, або ж сучасні «лідери думок» використовують новітні технології для власних цілей і на свою користь: відстежування зацікавленості певною темою цільової аудиторії в соціальних мережах; розповсюдження особистих тем, що наповнені пропагандою; використання і залучення блогерів для поширення необхідної думки чи ідеї, яка має бути донесена до аудиторії. Причому

потужними інструментами є гіпертаргетинг і мікротаргетинг. Гіпертаргетинг – це загальний збір інформації та даних за допомогою соціальних мереж. Кожного разу, коли ми залишаємо реакцію в мережі (лайки, коментарі, репости, та ін.), алгоритм соціальної мережі реєструє це, фіксує і в такий спосіб профілює користувача. Отже, завдяки гіпертаргетингу політичні актори мають змогу накопичувати велику базу даних, тим самим створюючи собі арену для маніпуляції та впливу – політичної реклами, дезінформації чи поширення фейків (Почепцов 2021а: 7). До слова, що більшу аудиторію інтернет-юзерів намагаються охопити політичні маркетологи, то загальнішим буде таргетинг (обіцянка знизити плату за комунальні послуги, «кінець епохи бідності», «зубожіле населення», тощо).

На відміну від гіпертаргетингу, мікротаргетинг – це метод цифрового маркетингу, за допомогою чого стейкхолдери намагаються максимально індивідуально використовувати рекламні меседжі для потенційних клієнтів. Для цього залежно від платформи враховуються демографічні характеристики, інтереси, історії веб-перегляду, результати «тестувань» («який я герой із фільму», «яка я квітка», «який я будинок») тощо. Зауважуючи попередній збір даних, маркетологи прицільно формують певні меседжі для віртуальної аудиторії. Вони не є такими загальними, а відповідають статусу, психологічним особливостям інтернет-користувачів, тому до різної цільової аудиторії буде спрямовано різний наратив. Так здійснюється віртуальна мобілізація масового руху географічно, соціально і професійно «розпорошених» односторонців, які не мають в реальному житті жодних інших зв'язків, окрім онлайн-спілкування.

Послугування інформаційно-комунікативними технологіями породжує ризики, що натомість можуть призвести до катастроф. Віртуальна поведінка нівелює допустимі межі етичних стандартів взаємодії та відкриває людям можливості для «кіберагресії», «кібербулінгу», «кібертролінгу», «кібершпиунства», захищаючи нападника анонімністю. Такі напади зазвичай відбуваються з метою завдати психологічної шкоди і супроводжуються виявом агресивної поведінки від грубих жартів до віртуального терору, спричиняючи навіть суїцид (Найденова 2021).

Поєднання всіх цих чинників – віртуалізації реальності, маніпуляції інформацією, нівелювання допустимих етичних норм в інтернет-просторі – внаслідок анонімності створює ideale середовище для розгортання та застосування такого інструменту психологічного впливу на масову свідомість користувачів, як астротерфінг.

У сучасному суспільстві явище астротерфінгу прийнято зараховувати до інструменту віртуалізації масової політичної поведінки. Основними її формами є організація та проведення політичних флешмобів, подання й реєстрація петицій, віртуальне голосування, поширення демотиваторів, медіа вірусів, а також політично вмотивованих флешмобів (Свідерська 2016: 336). Для кращого розуміння самої суті астротерфінгу варто звернути увагу на існування у суспільстві віртуальних політичних масових акцій конвенційного та неконвенційного характеру. Ними зазвичай «керують» інститути влади, представники політичних партій, громадські активісти або ж інтернет-блогери. Астротерфінг розглядають як створення штучної суспільної думки через застосування сучасного програмного забезпечення для витіснення реальних людей на веб-форумах. Часто послугами астротерфінгу можуть користуватись політики, симулюючи підтримку власного потенційного електорату або поширюючи неправдиву інформацію про своїх політичних опонентів, з метою завдати непоправної шкоди їхній репутації та політичному рейтингу чи, навпаки, – акцентуючи на особистому «рейтингу» (Monbiot 2011).

Твердження про те, що прокремлівська група фінансувала величезну мережу інтернет-активістів для створення ілюзії широкої підтримки В. Путіна може здатися химерною історією, обмеженою авторитарною державою. Однак астротерфінгом сьогодні широко послуговуються практично у всіх країнах і сферах життя – від Китаю до Великої Британії, від звичайного огляду літератури до онлайн-опитувань, від великих міжнародних політичних організацій до місцевого самоврядування.

Отже, астротерфінг – технологія штучного формування громадської думки за допомогою розміщення багаточисленних замовних публікацій, поданих як зовсім незалежні оцінки приватних осіб. Застосовується для витіснення суджень

реальних людей, організації підроблених кампаній, що створюють враження про велику кількість людей, котрі вимагають чогось конкретного або ж виступають проти чогось. Такими технологіями зазвичай користуються корпоративні лобісти, маркетологи, політтехнологи, представники урядів, «лідери думок», інфлюенсери, представники певних державних органів та інституцій (Howard 2005: 99). Згідно з Кембриджським словником термін «астротерфінг» (з *англ. astroturfing*, також в укр. варіанті перекладу простежуємо астротурфінг) – діяльність компанії, що створює позитивні коментарі про свій товар чи послуги або платить за їх публікацію, видаючи за такі, які надходять від звичайних представників громадськості (Cambridge 2021). Показово, що американська компанія «AstroTurf» є виробником штучного покриття для стадіонів, що імітує траву. Аналогія термінів практично ідеально відтворює процес астротерфінгу: несправжнє покриття імітує траву, так само і сфабрикована загальнолюдська ініціатива імітує справжню громадську думку. Адже загалом мета астротерфінгу полягає у конструюванні громадських уявлень стосовно існування єдиної правдивої спільної думки, якої вона також повинна дотримуватися, щоб не бути «зайвою». Вдалим прикладом цього є масові й мегапопулярні в останні кілька років теорії всесвітніх змов, пророцтв і конспірології. Завдяки вмільому застосуванню технологій їм вдається пропагувати ідеї расизму, насильства, тероризму, релігійної ворожнечі та ін.

Зауважимо, що мітинги за участю проплачених людей, різні масовки на зустрічах з президентом чи політиками, фіктивні громадські рухи і партії, накручені перегляди та лайки в інтернеті, взаємне цитування і репости заради висунання потрібних текстів чи відео в тренди соціальних мереж або пошукових систем – усе це також є прикладом імітації громадської підтримки. У структуру астротерфінгу входять три обов'язкові елементи – одна чи кілька підставних організацій, найчастіше некомерційних. Вони лише імітують відстоювання інтересів громадськості, але насправді працюють під контролем спонсора – бізнесмена, політика, PR-агента, лобіста та ін. Застосовують послуги «маріонеток», або «кібертролів» – активних учасників мережевої комунікації, які грубими висловлюваннями ініціюють

конфлікти, цькують інших інтернет-користувачів, сприяють ескалації агресії, формують виникнення негативних емоцій та настроїв, сприяють взаємним звинуваченням, ображають опонентів, відводять увагу від основної теми обговорення, що подекуди створює враження безвихідної ситуації. Залежно від останнього критерію – цілеспрямованості впливу – можна вирізнити професійних і стихійних тролів. Професійні тролі зазвичай наймаються різними організаціями й отримують гроші за упорядкування та публікацію замовних повідомлень. Стихійні ж – виконують ситуативне або разове замовлення; послуги інтернет-ботів, тобто програм, що здійснюють згадувані дії в автоматичному режимі на основі штучного інтелекту (Mahbub, Pardede, Kayes, Rahayu 2019: 143). До речі, для того, аби ефективно «взаємодіяти» у мережі та впливати на користувачів, тролі, можуть застосовувати одну із наведених методик взаємодії із інтернет-юзерами: бути «експертом» в якомусь політичному питанні й давати «корисні» поради; використовувати кілька ніків, кожен з яких вдає, ніби не розуміє ці теми; писати виключно про «свої» проблеми і намагатися залучати до їх обговорення коментаторів або ж привертати увагу до так званих вічних тем – справедливості, рівності, принциповості, націоналізму; послугоуватись тригерами, акцентуючи на окремих фразах; передавати достовірну, але не повну інформацію, приховувати деталі, одночасно застосовуючи достовірну й вигадану інформацію; змінювати «плюс» на «мінус», тобто висвітлювати позитивні події у дуже негативному ключі; використовувати приманки, кліше та шаблони для привернення уваги інтернет-користувачів.

На відміну від інших форм неконвенційної масової політичної поведінки, астротерфінг має особливості, розуміння яких дає змогу застосовувати його ефективним методом психологічної маніпуляції на масову свідомість. Небезпека такої психологічної маніпуляції полягає в її потужності. Потрапляючи у середовище, де людина стає частиною натовпу, вона починає відчувати приналежність до нього, і не лише перестає контролювати власні емоції та думки, а й може їх кардинально змінити, навіть якщо вони суперечать тим, які були до того. До прикладу, в ситуації коли певний інтернет-форум кишить коментарями «за», що, на перший погляд, належать різним людям, виникає видимість

широкої й активної підтримки політичного дискурсу. Потенційний користувач, який бачить таку «активну» підтримку певної теми, починає поступово ідентифікувати себе з цією більшістю. Механізм формування такої ідентифікації у багатьох аспектах залежить від відчуття і бажання соціальної співпраці й комунікації з іншими, так би мовити – соціальної ідентичності індивіда. Будь-яке суспільство детермінує бажання людини об'єднуватися з іншими його членами, і поготів: для того, аби вижити чи побудувати міцну систему захисту, мати можливість працювати та продукувати засоби для покращення свого соціального життя, окремому індивіду просто необхідним є це об'єднання (Свідерська 2018: 100). Завдяки вмілому використанню послуг астротерфінгу формуються враження, що населення здатне виконувати ті функції політики, які до тих пір виконувала влада. Водночас астротерфінг немає жодної потреби у традиційній мобілізації. Його застосовують лише для досягнення конкретної мети, визначеної конкретним політиком, чи політичною силою.

Суть успішного астротерфінгу полягає в тому, що ідеї та теми, які генеруються через цю технологію, повинні бути максимально поширені й підтримані більшістю реальних людей. Узагальнюючи, можемо сказати: астротерфінг використовують доти, доки певний наратив не стане віральним (вірусним), коли реальні користувачі не почнуть його поширювати самі, «купаючись» на індивідуальний тригер, емоцію, суспільну значущість повідомлення тощо. У політичних цілях найчастіше віральність наративу ґрунтується на емоції страху. Чудовий приклад – тисячні й мільйонні репости та ретвіти, пов'язані з пандемією, війною, тероризмом, вбивством на основі расової чи релігійною нетерпимості. Відчуваючи страх, людині важко переживати інші емоції й увага сконцентрована лише на ньому. Страх здатен привернути увагу тільки до самого предмета страху, тим самим мобілізуючи певну реакцію. Масову політичну поведінку можуть детермінувати також стимули, спричинені тривогою чи іншими негативними емоційними переживаннями. Проте у будь-якому випадку наслідки цієї поведінки можуть або послабити цей емоційний стан, або не змінити взагалі нічого. За схожим принципом ірраціональної поведінки відбуваються спонтанні бунти і

формується некеровані маси. Зазначені спонукання мають на меті подолати такий емоційний стан, однак у кращому випадку лише пригнічують його прояви, а іноді навіть не можуть зробити й цього (Свідерська 2018: 102).

Для імітації маси та громадської думки в астротерфінгу використовують фальшиві акаунти і боти, якими керує значно менша кількість людей. Усі коментарі зазвичай написані однією людиною, що приховується за різними ніками. Виникає складність відрізнити реальну людину від такої, яка «працює» на формування певної громадської думки, адже (і ми про це вже згадували) віртуальний простір вводить нову змінну – анонімність, що дає користувачеві в інтернеті надзвичайну свободу дій для поширення особистої інформації, причому цьому в інших користувачів немає повноцінної можливості перевірити достовірність названих даних. А процедура верифікації потребує від звичайного користувача наявності певних практичних навичок фактчекінгу. Отже, анонімність розширює простір для застосування психотехнологій впливу.

Послугування певним програмним, а також технічним забезпеченням, яке дає змогу застосувати «накрутку» – збільшення кількості переглядів, кількості голосів за певний варіант в опитуванні або коментарі за допомогою фейкових акаунтів чи людей, які отримують відповідне завдання. Такі коментарі публікують для просування певної теми, новини, для того, аби спричинити дискурс певної проблематики. Причому самі коментарі задають певне початкове і «потрібне» уявлення про цю проблематику. Ці уявлення мають найчастіше сенсаційний або ж надто емоційний характер для того, аби отримати більшу монетизацію у вигляді кліків, лайків та поширень. Саме цей механізм застосовують у конструюванні альтернативної реальності (пост-правди): коли хибний, сформований за допомогою астротерфінгу «погляд» тролів набуває ознак віральності, коли вона стає частиною думки реальних користувачів, то автоматично стає і правдою.

Астротерфінг відрізняється від безпосередньої реклами чи пропаганди прихованою імітацією так званої низової ініціативи. Пропаганда завжди працює проти ворога, неважливо – реального чи вигаданого (Почепцов 2021b). Наявність ворога і спрямування агресії проти нього – це ознака минулих, примітивних архаїчних спільнот.

Один із механізмів функціонування пропаганди та фейків можна описати так: образ ворога переноситься в інформаційний простір (теми, які акцентують на емоціях страху, гніву, ворожості), активується певний культурний код примітивної спільноти, що своєю чергою фокусує увагу на небезпеці (новині), й відповідно формує наші уявлення, очікування та зрештою і саму поведінку. До завдань пропаганди належить створення видимості того, що всі мислять однаково, і є «більшість», яка дотримується необхідних поглядів, але така ініціатива достатньо пізнавана, тому надто швидко піддається сумніву. Астротерфінг вважається ефективнішим у досягненні результатів порівняно з рекламою чи пропагандою. Він використовує «витонченіші» методи психологічного впливу, в тому числі технології м'якої пропаганди. У процесі використання таких засобів звичайний користувач має набагато менше шансів для сумнівів, його думка менше піддається критичній рефлексії.

Суть і методи м'якої пропаганди описав А. Миронов у наукових розвідках. На переконання автора, технології м'якої пропаганди – це способи та методи, які допомагають різним ЗМІ й медіа-ресурсам брати активну участь у політичній боротьбі, зберігати нейтральну позицію та незаангажованість. Завданнями м'якої пропаганди є або «розкрутка» певної теми або її «придушення» (Миронов 2001: 18–56). Саме їх найчастіше застосовують в астротерфінгу для впливу на масову свідомість за допомогою методів дроблення, об'єктивізації та сенсаційності: певну тему поділяють на менші фрагменти, потім із цих фрагментів вибирають найактуальніший, що «розкручують» за допомогою спін-технологій – просування інформації через поступове нарощення інтересу до певної тематики. Завдання спіну – «зачепити» миттєві й короточасні емоції, такі як шок, відраза, роздратованість, зацікавленість. Усе це створює ефект уявної ілюзії, що багато людей сприймають за об'єктивну картину світу, а із використанням астротерфінгу – за справжню громадську думку.

Астротерфінг у випадку використання технології придушення, спрямований на нівелювання значущості певних політичних тем та створення потрібних настроїв. Для досягнення цього застосовують програмне забезпечення, яке знецінює думку реальних користувачів величезною кількістю спам-коментарів, які придушують громадську

думку через множинність ідей, продукування різних поглядів, викривлення причин і фактів, що суперечать одні одним, спричиняючи загальне нерозуміння головної проблеми, внаслідок чого невігідна тема згасає, а голоси реальних людей стають практично непомітними. Коментарі роблять будь-яку інформацію соціально значущою. Враховуючи те, що сьогодні інформація є важливим елементом психологічного впливу на формування довіри читачів до коментарів, астротерфінг вважається по суті найефективнішим інструментом у процесі маніпулювання громадською думкою з усіх політичних питань.

Астротерфінг як метод впливу на масову свідомість послуговується і легшими формами маніпуляції. Це зокрема: вплив на емоції та почуття без підтвердження фактів; пряма атака – критика особистісних якостей людини, перетворення її на жертву; переконання людей у необхідності відстоювання ідей більшості, а не особистих; створення ілюзії залученості у всеосяжну справу; витіснення і заміна цінностей, ідеалів і пріоритетів; заклик до дотримання загальнолюдських, загальнодержавних цінностей, ідеалів; постійне тиражування теми для закріплення неіснуючої думки; надання більшої значущості окремому незначному фактові; закінчення текстів думкою, вигідної маніпуляторів, або замовнику.

Досліджуючи феномен маніпуляції в соціально-політичному контексті, С. Кара-Мурза розглядає його як спосіб духовного впливу на людину за допомогою програмування поведінки людини. Вчений вважає, що маніпулювання завжди спрямоване на психічні конструкти людини та зазвичай здійснюється потай, маючи на меті зміну думок, переконань і цілей людей у напрямі, потрібному владі (Кара-Мурза 2005: 47).

Як ми уже зазначали, люди масово піддаються психологічним технологіям маніпулювання, що підтверджує таку думку: «масова людина» продовжує існувати, але сама суть цього поняття трансформується відповідно до розвитку суспільства, зміни його основних детермінант і здатності індивіда пристосуватись до актуальних умов зовнішнього середовища (Свідерська 2018:119). У зв'язку з цим можна стверджувати: методами маніпулятивного впливу на масову свідомість, які присутні в астротерфінгу, є мережеві атаки, активне залучення користувачів до обговорення і

дискурсу, введення у процес «ботів», створення експертного середовища, тощо.

Висновки. Підсумовуючи, наголосимо, що сьогодні астротерфінг належить до топ технології психологічного впливу, які за успішного використання здатні не лише сформувати більшість, а й змусити індивідів думати по-іншому, поводитись по-іншому, наслідувати не притаманні їм цінності чи переконання. Нині глобальна мережа інтернету – не лише засіб здійснення комунікації, а й платформа для потужних міжнародних політичних дискусій та ігор, вдале середовище для ведення інформаційної війни та ін. Особливо небезпечним астротерфінг саме тому, що у своєму інструменті він використовує м'які методи психологічного впливу, які є практично невидимі для звичайного користувача, отже, такими, що здатні проникати глибоко у підсвідоме роблячи тим самим із людей маріонеток численних зовнішніх інфлюенсерів. У перспективі залишається необхідність ґрунтовнішого дослідження структурних елементів астротерфінгу й залучення до цього процесу політичного, психологічного, соціологічного й економічного підходів.

ЛІТЕРАТУРА

- Турунок, С.Г. 2001. “Интернет и политический процесс”, *Общественные науки и современность* 2: 51-63.
- Носов, Н.А. 2010. *Виртуальная реальность*. в 4 т. М: Мысль. 1: 403-404.
- Почепцов, Г.Г. 2021а. *Эй, вы, там, наверху: новые теории управления человеком. Часть первая – вторая*. URL: <https://cutt.ly/LbUFZnB>
- Найденова, Л. 2021. *Кибер-буллинг: опасное виртуальное “быкование”*. URL: <https://cutt.ly/ZbUFbKI>
- Свідерська, О.І. 2016. “Теоретико-методологічні аспекти віртуальної масової політичної поведінки в сучасних суспільствах”, *Гілея: науковий вісник* 109 (6): 335-338.
- Monbiot, G. 2011. *The Need to Protect the Internet from “Astroturfing” Growsever More Urgent*. URL: <https://cutt.ly/CbUFrgq>
- Howard, Philip N. 2005. *New Media Campaigns and the Managed Citizen*. NY: Cambridge University Press.
- Cambridge Dictionary. 2021. URL: <https://cutt.ly/pbISEbH>
- Mahbub, Syed & Pardede, Eric & Kayes, A. S. M. & Rahayu, Wenny. 2019. “Controlling astroturfing on the internet: A survey on detection techniques and research challenges”, *International Journal of Web and Grid Services*. 15 (2):139-158.
- Свідерська, О.І. 2018. Співвідношення

психологічних та інституційних детермінант масової політичної поведінки в транзитних суспільствах: дис. ... канд. політ. наук. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка.

Почепцов, Г.Г. 2021b. *Фейки и пропаганда в создании современного информационного пространства*. URL: <https://cutt.ly/nbUFxUy>

Миронов, А.С. 2001. *Раздувай и властвуй: Практическое руководство по технологиям мягкой пропаганды*. М: Добросвет.

Кара-Мурза, С. Г. 2005. *Манипуляция сознанием*. М: Эксмо “Алгоритм”.

REFERENCE

Turonok, S.G. 2001. “Internet i politicheskiy protsess (Internet and political process)”, *Obschestvennyye nauki I sovremennostj* 2: 51-63 (in Russian).

Nosov, N.A. 2010. *Virtual'naya real'nost'* (The virtual reality). In 4 vol. М: Mysl 1: 403-404 (in Russian).

Pocheptsov, G.G. 2021a. *Hey, you, up there: new theories of human control. Part one - two*. URL: <https://cutt.ly/LbUFZnB> (in Russian).

Najdenova, L. Л. 2021. Kiber-bulling: opasnoe virtual'noe “bykovanie” (Cyber Bullying: Dangerous “Virtual Bullying”). URL: <https://cutt.ly/ZbUFbKI> (in Russian).

Sviderska, O.I. 2016. “Teoretiko-metodologichni aspekti virtual'noї masovoї politichnoї povedinki v suchasniх suspil'stvah (Theoretical and methodological aspects of virtual mass political behavior in modern societies)”. *Hileya: naykovyy visnyk zbirnyk naukovykh prats'*.

109 (6): 335-338 (in Ukrainian).

Monbiot, G. 2011. *The Need to Protect the Internet from “Astroturfing” Growsever More Urgent*. URL: <https://cutt.ly/CbUFrgq>

Howard, Philip N. 2005. *New Media Campaigns and the Managed Citizen*. NY: Cambridge University Press.

Cambridge Dictionary. 2021. URL: <https://cutt.ly/pbISEbH>

Mahbub, Syed & Pardede, Eric & Kayes, A. S. M. & Rahayu, Wenny. 2019. “Controlling astroturfing on the internet: A survey on detection techniques and research challenges”, *International Journal of Web and Grid Services* 15 (2):139-158.

Sviderska, O.I. 2018. *Spivvidnoshennya psihologichnih ta institucijnih determinant masovoї politichnoї povedinki v tranzitniх suspil'stvah (Correlation between Psychological and Institutional Determinants of Political Behaviour of the Masses in Transit Societies): dis. ... kand. polit. n.: Lviv: Ivan Franko National University (in Ukrainian).*

Pocheptsov, G.G. 2021b. *Fejki i propaganda v sozdanii sovremennogo informacionnogo prostranstva (Fakes and propaganda in the creation of a modern information space)*. URL: <https://cutt.ly/nbUFxUy> (in Russian).

Mironov, A.S. 2001. *Razduvaj i vlastvuj: Prakticheskoe rukovodstvo po tekhnologiyam myagkoj propagandy (Fan and Conquer: A Practical Guide to Soft Propaganda Technologies)*. М: Dobrosviet (in Russian).

Kara-Murza, S. H. 2005. *Manipulyatsiya soznaniyem (Consciousness manipulation)*. М: Eksmo “Алгоритм” (in Russian).